

Iwona Myśliwiec

Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

ORCID: 0000-0003-1415-5145

iwona.mysliwiec@gmail.com

**STOPIEŃ OPANOWANIA NARZĘDNIKA I BIERNIKA
LICZBY POJEDYNCZEJ I MNOGIEJ A TRANSFER
JĘZYKOWY WŚRÓD STUDENTÓW Z UKRAINY
I BIAŁORUSI NA POCZĄTKOWYCH POZIOMACH
ZAAWANSOWANIA****THE EFFECT OF MASTERING TWO CASES – THE INSTRUMENTAL
CASE AND THE ACCUSATIVE OF SINGULAR AND PLURAL
AMONG STUDENTS FROM UKRAINE AND BELARUS AT THREE
LEVELS OF PROFICIENCY**

Streszczenie: Niniejszy artykuł jest częścią badań prowadzonych wśród studentów z Ukrainy i Białorusi studiujących w Polsce. Badania te przeprowadzono z wykorzystaniem autorskiego testu sprawdzającego efekt opanowania dwóch przypadków – narzędnika i biernika liczby pojedynczej i mnogiej oraz przyswojenia umiejętności rozpoznania form tych przypadków, a w dalszym procesie – posługiwania się nimi w kontekście interferencji językowej wśród osób, dla których język słowiański (ukraiński, rosyjski, białoruski) jest językiem pierwszym. Celem artykułu jest przedstawienie, analiza i omówienie części zamkniętej testów przeprowadzonych wśród uczestników kursu języka polskiego prowadzonych na różnych poziomach zaawansowania. Badanie wykazało istnienie interferencji na każdym z poziomów, z dużą częstotliwością ich występowania. Analiza ankiet dowodzi braku zadowalającego efektu w opanowaniu zagadnień gramatycznych, czego jednym z podłoży może być brak świadomości językowej uczących się.

Słowa kluczowe: język polski jako obcy, interferencja, transfer językowy, testy językowe

Abstract: This article is part of a research conducted among students from Ukraine and Belarus studying in Poland. These studies were carried out on the basis of an original test checking the effect of mastering two cases – the instrumental case and the accusative of singular and plural, and acquiring the ability to recognize the forms of these cases, and in the further process, to use them in the context of language interference, among people for whom the Slavic language (Ukrainian, Russian, Belarusian) is their first language.

The aim of the article is to present, analyse and discuss the closed part of the tests conducted among participants of the Polish language course conducted at different levels of

proficiency. The study exposed the existence of interference at each of the levels, with a high frequency of its occurrence. Analysis of the surveys proves the lack of satisfactory effect in mastering grammar issues, which may be reasoned by the lack of linguistic awareness of learners.

Keywords: Polish as a foreign language, interference, language tests

Wprowadzenie

Język polski jako obcy wiele razy był przedmiotem analiz w różnych aspektach. Badano zasób słownictwa, rodzaj przyswojonej leksyki, podejmowano też różnorodne zagadnienia gramatyczne¹. Okazuje się, że jednym z trudniejszych elementów jest opanowanie polskiej fleksji. Wpływa na to specyfika języka polskiego, przede wszystkim jej rozbudowany system fleksyjny, który określić można jako regularny, wręcz systemowy, i przeciwstawna mu derywacja, którą cechuje fakultatywność implikująca różnorodność i fragmentaryczność. Owa regularność wpływa na wysoki stopień gramatyczności, z kolei jednostkowość jest istotą lekcyjności (Heinz, 1961). Dla nauczyciela pracującego z grupami słowiańskimi ważnym kryterium efektywnej pracy jest świadomość nauczania i analiza fleksji języka polskiego w kontekście transferu językowego tak pozytywnego, jak i negatywnego. Badania w tym zakresie prowadzili m.in.: A. Dąbrowska (2004), A. Dąbrowska, M. Pasieka (2015), A. Czerwińska-Trzaskoma (2022), D. Izdebska-Długosz (2021), E. Lipińska (2003), A. Seretny (2004) i inni².

Celem badań podjętych w niniejszym artykule jest ustalenie, jak studenci radzą sobie z opanowaniem narzędnika (N.) i biernika (B.) liczby pojedynczej i mnogiej rzeczowników i określających je przymiotników. Są to (poza mianownikami liczby pojedynczej) dwa z pierwszych wprowadzanych przypadków w nauce języka polskiego jako obcego. Wieloletnie doświadczenie i obserwacje wciąż pokazują, że błędy wynikające z interferencji językowej są schematyczne i powtarzalne przede wszystkim na początkowych poziomach zaawansowania. Błędy te zostaną poddane analizie ilościowej i jakościowej. Metodą wybraną do badań jest test przeprowadzony wśród studentów na trzech poziomach zaawansowania – A2, A2+, B1. Każda z grup przed przystąpieniem do niego odbyła dwutygodniowy intensywny kurs języka polskiego jako obcego, obejmujący 50 godzin i trwający 10 dni. Studenci do grup na konkretnych poziomach zaawansowania zostali przydzieleni na podstawie pre-testu, który pisali przed rozpoczęciem nauki. Natomiast test badający efekt opanowania N. i B. pisali już po zakończeniu kursu intensywnego i trzytygodniowej przerwie, w drugim tygodniu regularnych zajęć z języka polskiego jako obcego w ramach lektoratu językowego.

¹ Zob. np. Izdebska-Długosz 2021; tam też obszerna bibliografia.

² Szczegółowa bibliografia badaczy dotycząca omawianego tematu – zob. m.in.: Czerwińska-Trzaskoma, 2022; Dąbrowska, Pasieka, 2015.

Metodologia badań

1. Czym jest test językowy?

Pod pojęciem *test językowy* rozumiemy sprawdzian wiadomości i umiejętności uczniów, który ma charakter punktowy i obiektywny (por. Komorowska, 2001). Może przybierać różne formy i jest nieodzownym elementem kształcenia, gdyż ocenianie i sprawdzanie jest jednym z miarodajnych wyznaczników wskazujących na oczekiwany rezultat lub jego brak.

Do moich badań zastosowałam diagnostyczny pisemny test nauczycielski. Testy nauczycielskie są przygotowywane przez prowadzącego dla potrzeb danej grupy. Są nastawione na konkretny, określony cel, mogą zostać użyte w celu dokonania oceny jednej lub kilku kwestii (por. Gryz, 2013). Z kolei testy diagnostyczne definiowane są jako skupiające się nie na badaniu osiągnięć, efektów, co pozwala na określenie braków w obrębie leksyki czy gramatyki lub ukazanie dysproporcji w opanowaniu poszczególnych sprawności językowych (por. Seretny, 2004; Dąbrowska, Dobesz, Pasieka, 2010).

2. Testowanie struktur gramatycznych

Testowanie tego typu struktur ma na celu zbadanie, czy uczeń jest w stanie zrozumieć znaczenie gramatyczne danej wypowiedzi, a więc, innymi słowy, czy rozumie specyficzne znaczenie połączeń wyrazów w struktury wyższego rzędu oraz czy takie struktury potrafi samodzielnie i prawidłowo budować (Komorowska, 1984).

Techniki testowania form zamkniętych w gramatyce są dość ograniczone. Wynika to przede wszystkim z zawężonego zakresu umiejętności językowych, które w ten sposób możemy sprawdzać. Bardzo często tego typu zadania stosowane są na początkowych poziomach nauczania, kiedy należy skupić się przede wszystkim na zapamiętaniu poprawnych struktur gramatycznych, które w dalszej perspektywie będą używane w zadaniach otwartych. Jedną z najczęściej stosowanych, a zarazem trudnych i wymagających wnikliwej analizy testowanego tematu jest technika wielokrotnego wyboru. Tę technikę H. Komorowska (1984) dzieli na dwie grupy. Pierwsza to **technika wyboru formy poprawnej** (należy wybrać jedną z kilku zaproponowanych form, przy czym tylko jedna z nich jest poprawna), z kolei druga to **technika wyboru odpowiedniej formy** (wszystkie zaproponowane formy są poprawne, ale tylko jedna może być użyta w przedstawionym kontekście).

W artykule poddano analizie wyniki rozumienia struktur gramatycznych badane w sposób dwojaki – zadań zamkniętych i otwartych. W pierwszej części zadań, które miały formę testową, zdający mieli wybrać jedną z podanych możliwości. Z kolei w drugiej części poddano analizie budowanie i zastosowanie struktur

gramatycznych, czyli jednostki otwarte, w których ankietowani powinni byli sami sformułować odpowiedź.

W celu weryfikacji struktur zamkniętych, w których osoba testowana musi rozpoznać i zaznaczyć poprawne formy, w każdym zadaniu zastosowano wybór jednokrotny. Poprzez zadanie rozumiemy niezależną część testu, która obejmuje osobno punktowane jednostki. Ich suma składa się na liczbę punktów przyznanych za całe zadanie. W ćwiczeniach pojawiły się trzy warianty odpowiedzi, niekiedy także niepoprawne, niefunkcjonujące w strukturach leksykalno-gramatycznych, służące jednak do zbadania poziomu interferencji. Testy zostały także przemyślane pod względem graficznym tak, aby elementy do wyboru nie rozdzielały zdania, powodując tym samym dekoncentrację zdającego, i nie zostały zapamiętane w strukturze globalnej poprzez skojarzenie ich z daną wypowiedzią.

3. Błąd językowy, uzus i norma językowa

W nauczaniu języka, w tym języka polskiego, jako obcego istotną rolę pełni zdefiniowanie pojęcia błędu w aspekcie lingwistycznym. W. Doroszewski (1982) uważa, że wszelki błąd, a więc i błąd językowy, jest czymś niezamierzonym. Działaniem niezamierzonym jest czynność, której nikt nie przewidział w myśli i nie pragnął, to znaczy odbywająca się poza świadomością i poza aktywnym udziałem woli. Z kolei odmienne stanowisko przedstawia J. Miodek (2012), który za podstawową kategorię działania językowego uważa wybór. Stwierdza zatem, że błąd językowy to wybór złego elementu systemowego – gramatycznego lub stylistycznego. Autor nie definiuje błędu jako każdego odstępstwa od normy językowej, odnosi się do niezgodności, która jest nieprzydatna, nieuzasadniona i bezcelowa. J. Miodek sądzi, że im większa jest sprawność językowa, tym większa jest doza korelacji – innowacyjności.

M. Skura (2018) podjęła rozważania na temat glottodydaktycznego i lingwistycznego spojrzenia na błąd językowy. Odnosi się ona do badań prowadzonych przez A. Dąbrowską i M. Pasiekę (2015), które to wielokrotnie poddawały analizie omawiane tu zagadnienie, odnosząc się do pojęcia normy glottodydaktycznej i błędu glottodydaktycznego. Badaczki odwołują się do pojęcia normy glottodydaktycznej przede wszystkim w ujęciu teoretycznym, uświadamiając, że nie zawsze występuje korelacja procesu nauczania, uczenia się i przyswajania języka obcego. Norma językowa ma charakter określany jako całościowy, zaś glottodydaktyczna wyznaczana jest dla różnych poziomów znajomości języka obcego. Błąd glottodydaktyczny jest to błąd popełniany przez cudzoziemca w ramach jego poziomu kompetencji językowej, dlatego nie każdy błąd językowy jest błędem glottodydaktycznym. Błędy spoza poziomu kompetencji językowej nie powinny wpływać na obniżenie oceny stopnia znajomości języka (Dąbrowska, Pasieka, 2015).

3.1. Transfer a błąd językowy

W glottodydaktyce jedno z kluczowych pojęć to transfer językowy. Świadomość jego występowania jest niezwykle istotna przede wszystkim dla nauczyciela, ponieważ pomaga zrozumieć powody powstawania niektórych błędów językowych. W psychologii uczenia się jest to jeden z głównych terminów. Jak pisze I. Kurcz, jest to „przeniesienie nawyków nabytych przy opanowywaniu jednego materiału na inny” (Kurcz, 2005).

Transfer jest zjawiskiem powszechnym i zróżnicowanym w zależności od grup językowych oraz konotacji między językiem ojczystym (L1), językiem nabywanym (L2) i innym (dodatkowym) L3³. Owo przenoszenie struktur językowych zachodzi na płaszczyźnie gramatycznej i leksykalno-semantycznej, co utrudnia zdobycie pełnej kompetencji językowej w L2 (Bielawska, 2018). Proces przyswajania języka pierwszego (ojczystego) i drugiego (obcego) często, z różnych względów, bywa jednoczesny. W takiej sytuacji mechanizm ich uczenia się jest bardzo podobny lub wręcz identyczny, co powoduje, że wzajemnie na siebie oddziałują. Efektem ich zderzenia ze sobą często bywa transfer językowy i jego różne rodzaje – interferencje, zapożyczenia, przełączanie kodów i interjęzyk.

Czerwińska-Trzaskoma (2022) definicję Komorowskiej dotyczącą transferu (1980) uzupełnia o pojęcie *transferu zerowego*, o którym mówi się wówczas, gdy nie stwierdza się żadnego znaczącego wpływu.

4. Typologia błędów językowych

Tematem błędu językowego zajmowało się i nadal zajmuje wielu badaczy. Każdy z nich przyjmował swoje kryterium, ustalił swoją typologię. Szczegółowy opis poszczególnych typologii zaprezentowały w swojej pracy A. Dąbrowska i M. Pasięka (2015). Typologie opierają się na kilku kryteriach (systemowe, pojęcia komunikatywności przekazu; błędy kompetencji językowych; błędy oparte na kryterium mechanizmu ich powstawania; błędy pragmatyczne – natury praktycznej). W tym artykule omówiono rodzaje błędów strukturalnych w zadaniach zamkniętych. Ich przyczyny przedstawiono w kontekście interferencji tak zewnątrz-, jak i wewnątrzjęzykowej.

Ważnym wyznacznikiem w ocenie, w tym przypadku błędów strukturalnych w zadaniach zamkniętych, był także podział błędów ze względu na rangę, czyli stopień naruszenia normy językowej. W kontekście analizy testów, w których głównym zadaniem było rozpoznanie poprawnej formy, można odnieść się do

---

³ E. Lipińska (2003) definiuje te języki jako: *ojczysty – pierwszy – wyjściowy – język nabyty jako pierwszy, w dzieciństwie od otoczenia; język drugi – nabywa się go w warunkach naturalnych bez udziału nauczyciela i formalnych instrukcji; język obcy – zazwyczaj uczy się go w szkole lub na kursach, w warunkach sztucznych, metodą akademicką.*

typologii błędów Markowskiego (2008), który podzielił je na rażące, pospolite i usterki językowe, definiując je następująco:

- błędy rażące – naruszają podstawowe zasady poprawnościowe. Ich popełnienie powoduje zakłócenie podstawowej, komunikatywnej funkcji przekazu językowego;
- błędy pospolite – nie powodują na ogół nieporozumienia na poziomie semantycznym, jednakże naruszają normę panującą w danym środowisku, narażając osobę, która je popełnia, na negatywną ocenę odbiorców;
- usterki językowe – to takie odstępstwa od normy, które naruszają ją tylko w niewielkim zakresie.

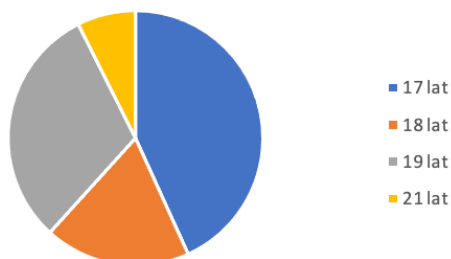
5. Opis testowanych grup

5.1. Poziom A2

Na kursie intensywnym grupa uplasowana była na poziomie A1. W momencie przystąpienia studentów do testu poddanego analizie, wg ESOKJ, plasowała się na poziomie A2. Badaniu poddano 17 osób.

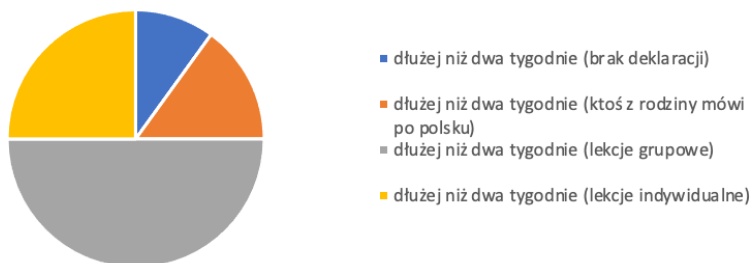
Wykres 1. Poziom A2 – staż nauki

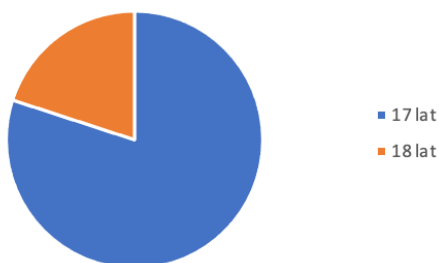
Wykres 2. Poziom A2 – wiek ankietowanych

5.2. Poziom A2+

Na kursie intensywnym grupa uplasowana była na poziomie A2. W momencie przystąpienia do testu, wg ESOKJ, plasowała się na poziomie A2+. Badaniu poddano 20 osób.

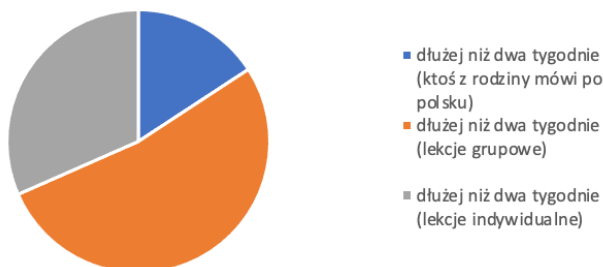
Wykres 3. Poziom A2+ – staż nauki

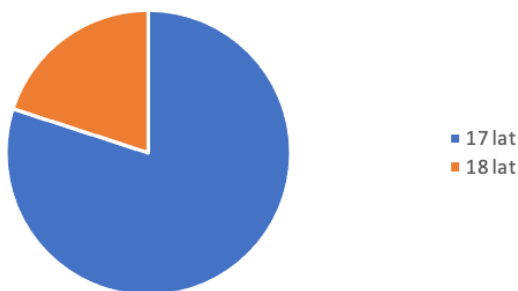
Wykres 4. Poziom A2+ – wiek ankietowanych

5.3. Poziom B1, studenci z Ukrainy

Na kursie intensywnym grupa uplasowana była na poziomie A2+. W momencie przystąpienia do testu poddanego analizie, wg ESOKJ, plasowała się ona na poziomie B1. Badaniu poddano 20 studentów.

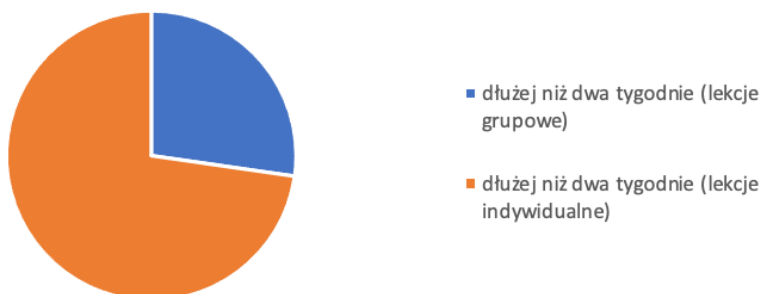
Wykres 5. Poziom B1, studenci z Ukrainy – staż nauki

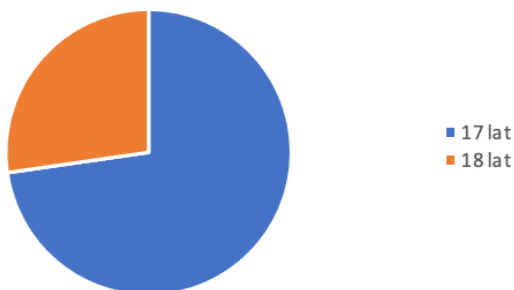
Wykres 6. Poziom B1, studenci z Ukrainy – wiek ankietowanych

5.4. Poziom B1 studenci z Białorusi

Na kursie intensywnym studenci uczestniczyli w zajęciach dla grupy o poziomie A2+ (na podstawie wyników testu plasującego). W momencie przystąpienia do testu poddanemu analizie, wg ESOKJ, grupa plasowała się na poziomie B1. Badaniu poddano 11 osób.

Wykres 7. Poziom B1, studenci z Białorusi – staż nauki

Wykres 8. Poziom B1, studenci z Białorusi – wiek ankietowanych

6. Opis procedury badawczej

Przedmiotem badania są błędy w obrębie N. i B. lp. i lm. popełniane przez studentów uczących się języka polskiego jako obcego na początkowych poziomach zaawansowania. W celu zbadania trudności w użyciu tych przypadków posłużono się specjalnie opracowanym testem (zob. aneks).

Test, bez względu na poziom zaawansowania słuchaczy, miał te same bazowe ćwiczenia – zestawy testowe i zestawy otwarte dotyczące tylko biernika, tylko narzędnika, biernika i narzędnika. Test drugi, przewidziany na poziom A2+, poszerzony został o zadanie otwarte, w którym piszący mieli nie tylko rozpoznać, ale zastosować formę biernika lub/i narzędnika w zależności od konstrukcji zdań. Test trzeci, przewidziany dla poziomu B1, wzbogacono o dwa zadania. Pierwsze z nich wymagało użycia poprawnej formy biernika lub/i narzędnika w tekście ciągłym, a nie jedynie w osobnych zdaniach, jak w teście poprzednim. Drugie z dodanych zadań polegało na zastosowaniu odpowiedniej konstrukcji gramatycznej i ułożeniu zdania z powstałym wyrażeniem. Zadanie to wymagało nie tylko znajomości poprawnych struktur, lecz także umiejętności prawidłowego ich zastosowania. Ponadto każdy z testów zawierał zadanie otwarte (pracę pisemną) na ten sam temat: „Proszę opisać swoją rodzinę”. Na każdym z poziomów obowiązywał limit zdań: 15 (A2), 20 (A2+), 25 (B1).

Test składał się z 8 zadań na poziomie A2, 9 na poziomie A2+ i 11 na poziomie B1. Na jego rozwiązanie studenci mieli 60 minut. Błędy z części zamkniętej testu poddano analizie jakościowej i ilościowej. Analiza jakościowa pozwoliła na ustalenie typu błędu pod względem językoznawczym i glottodydaktycznym, podjęto także próbę ustalenia źródła danego błędu. Dane ilościowe posłużyły do przedstawienia skali problemu, występującego na początkowych poziomach zaawansowania. W objaśnieniach błędów posłużono się narzędziami analizy kontrastywnej, czyli porównaniami form i struktur gramatycznych występujących w J2 (polskim) oraz J1 studentów (ukraińskim i białoruskim – na poziomie B1, gdyż tylko na tym poziomie grupa była niejednorodna pod względem narodowości). Analiza błędów na podstawie gramatyki porównawczej odgrywa ogromną rolę w przypadku języków słowiańskich. Ze względu na bilingwizm Ukraińców w zakresie języka rosyjskiego w artykule znajdują się też odwołania do języka rosyjskiego (Izdebska-Długosz, 2021), który to, jak podkreślają H. Karaszczuk i J. Rieger (1995), ma duży wpływ na współczesny ukraiński, co bez wątpienia – ze względu na interferencję negatywną – ma znaczenie przy analizie błędów. Ponieważ większość zjawisk jest wspólna językom z grupy wschodniosłowiańskiej, znaczącą część pomyłek popełnianych przez dwujęzycznych Ukraińców można odnotować także w wypowiedziach Białorusinów (por. Kaleta, 2015).

7. Analiza jakościowa

Celem analiz jest omówienie typów błędów, które występują na badanych poziomach, częstotliwość i przyczynę ich powtarzalności. Rozważaniom poddano błędy językowe, a nie glottodydaktyczne (popelniane w odniesieniu do normy glottodydaktycznej danego poziomu).

7.1. Narzędnik lp. i lm. (rzeczownik)

Narzędnik jest jednym z pierwszych (poza M. lp.) przypadków wprowadzanych przy nauce języka polskiego jako obcego (jpjo).

Jedną z istotnych pomyłek popelnianych w obrębie fleksji polskiego rzeczownika przez osoby z grupy języków słowiańskich są błędy wynikające z innego rodzaju rzeczowników między J1 i J2 (tym skrótem określamy zarówno język ukraiński, jak i białoruski); przyczyną tych niepoprawności jest transfer negatywny. Jest to niezwykle istotne uchybienie, gdyż kategoria ta decyduje o formach fleksyjnych całego systemu imiennego oraz werbalnego (Krawczuk, 2011).

Analiza testu dowodzi, że uczący się nie mają większego problemu z opanowaniem reguł tworzenia form tego przypadku. Potwierdza przy tym, że najczęstszymi błędami w N. lp. są te wynikające z interferencji (różnica w rodzaju rzeczowników), odmienna konstrukcja składniowa (również dotycząca rekcji czasownika).

1. Błędne formy w końcówce rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych na *-a*: **On jest dentystem*. Błąd ujawnia negatywną interferencję w obrębie rodzaju rzeczownika, szczególnie jeśli w omawianych językach nie tylko brzmi on podobnie, ale także ma podobny lub identyczny desygnat. W języku polskim istnieje grupa rzeczowników zakończonych na *-a* oznaczających nazwy osobowe rodzaju męskiego, które odmieniamy według wzorca deklinacyjnego rzeczowników rodzaju żeńskiego, np. *On jest specjalistą/dentystą*. Z kolei w językach rosyjskim i ukraińskim słowa typu *dentysta, specjalista* (*дентист, спеціаліст*) mają formę rodzaju męskiego i według takiego paradygmatu się odmieniają. Z tego powodu w konstrukcji zdania *On jest...* pojawia się niepoprawne zakończenie rodzaju męskiego.
2. Błąd w obrębie składni – zastosowanie formy mianownika po czasowniku *być*, który wymaga użycia narzędnika: **On jest dentysta; Piotr jest kelner*. Ten sam błąd wystąpił zarówno w formie lp., jak i lm.: **Oni są lekarze, *One są studentki*.
3. Brak rozróżniania rodzaju męsko- i niemęskoosobowego tak w rzeczownikach, jak i zaimkach osobowych i w obrębie fleksji imiennej: **One są studentami, *Oni są lekarkami*.
4. Błędy wynikające z hiperpoprawności⁴: **Piotr jest kelnerą*.

⁴ W ujęciu glottodydaktycznym hiperpoprawność rozumiana jest jako nieuzasadnione przeniesienie wcześniej wyuczonej końcówki fleksyjnej, która nie jest tożsama z J1. Terminu tego używa także D. Izdebska-Długosz (por. Izdebska-Długosz, 2021).

7.2. Narzędnik lp. i lm. (przymiotnik)

W przymiotnikach w N. lp. pojawiły się nieliczne omyłki, o analogicznym podłożu, jak w rzeczowniku w N. lp. i lm.

1. Zastosowanie przymiotnika w formie mianownika po czasowniku *być*, który wymaga użycia narzędnika: **Paweł jest miły chłopakiem, *on jest dobry programistą.*
2. Zastosowanie przymiotnika po czasowniku *być*, który wymaga użycia narzędnika w odniesieniu do rzeczowników rodzaju męskiego zakończonych na -a, zgodnie z odmianą przymiotników męskoosobowych: **On jest dobrą programistą.*
  - 2.1. Błędy w braku rozróżniania rodzaju męsko- i niemęskoosobowego również w przymiotnikach: **One są profesjonalny dermatologami; *Oni są popularny kucharzami.*
  - 2.2. Poprawne rozpoznanie zaimka osobowego, brak zastosowania N lp.: **One są profesjonalną dermatologami.*
3. Zastosowanie formy M. lm., który w języku ukraińskim ma jedną końcówkę dla wszystkich rodzajów. Błędna forma wynika z transferu negatywnego z języka ukraińskiego, ale także rosyjskiego: **Oni są popularni kucharzami.*
4. Błędna reakcja czasownika *interesować się* (czym?): **Ona interesuje się muzyką klasyczna.*
5. Błąd wynikający z hiperpoprawności: **On interesuje się muzyką klasycznym.*

7.3. Biernik lp. i lm. (rzeczownik)

Biernik jest trzecim przypadkiem wprowadzanym w nauce jpjo. W opanowaniu zasad jego użycia napotykałyśmy dwie trudności – końcówka fleksyjna nie ma swojego odpowiednika fonicznego i graficznego w językach słowiańskich, a biernik jest drugim z nowych przypadków (po narzędniku), w których słuchacze stykają się z głoskami nosowymi -q, -ę, co może powodować ich mylenie.

Najwięcej błędów w formach B. lp. i mn., których podłożem jest transfer negatywny, odnotowano przede wszystkim w słowach rodzaju żeńskiego. Wynika to z występującej w tym miejscu końcówki -y lub -jo zarówno w języku ukraińskim, jak i rosyjskim. Pod wpływem interferencji z języków wschodniosłowiańskich uczący się mają bowiem skłonność do wprowadzania obcych końcówek (Maliśzewski, 2020).

Problemy, które odnotowano w testowaniu form B. lp. i lm.:

1. Błędy wynikające z mylenia końcówek rodzaju żeńskiego N. (-ą) i B. (-ę) – gdzie narzędnik wprowadzany jest zazwyczaj przed biernikiem. Jest to przykład na transfer uczenia się (por. D. Izdebska-Długosz, 2021, s. 201) lub/i na

sugerowanie się końcówką przymiotnika lub zaimka, który poprzedza rzeczownik. W efekcie tego następuje generalizowanie końcówki innej części mowy tego samego przypadku – interferencja wewnątrzjęzykowa, hipergeneralizacja (por. H. Komorowska, 1975). Wśród nieprawidłowych odpowiedzi obrazujących ten typ błędu odnotowano następujące przykłady: **Adam zna Anną; *Często jem szynkę; *Oni lubią książkę*; a także formy dotyczące przeniesienia końcówki N. rodzaju męskiego (-em): **One piszą testem; *Ona ma kotem*. Wart uwagi jest fakt, że w badanym materiale tego typu przykład interferencji wewnątrzjęzykowej pojawia się na poziomie A2 i A2+, nie odnotowano go natomiast na poziomie B1.

2. Błędy wynikające z nierozróżnienia rzeczowników rodzaju męskiego, w którym B. równa się D. w przypadku rzeczowników żywotnych, a w przypadku nieżywotnych B. równa się M. Ta sama zasada gramatyczna panuje zarówno w języku polskim, ukraińskim, jak i rosyjskim. Dowodzi to, iż ten błąd może mieć dwa podłoża: po pierwsze, może wynikać z mylnego rozpoznania żywotności/nieżywotności w odniesieniu do konkretnego słowa, po wtóre, może być efektem niewiedzy na temat zakończeń D. lp. i faktu, że w rzeczownikach żywotnych występuje jedynie końcówka *-a*, natomiast wariantowość końcówki *-a* lub *-u* przysparza wielu problemów⁵. W analizowanym teście również zauważamy błędne użycie końcówki *-a* dla rzeczowników nieżywotnych: **One piszą testa; *Chce kupić samochodu*. Wart uwagi jest fakt, że ten błąd pojawił się na każdym z poziomów i był on jednym z częstszych w tym zadaniu.
3. W teście znalazły się także pojedyncze omyłki – po jednym niepoprawnie zaznaczonym przykładzie na każdym z poziomów. Te błędy nie mają charakteru interferencyjnego, dowodzą jedynie złego rozpoznania zakończenia, co świadczyć może o niedostatecznym opanowaniu końcówek fleksyjnych.

7.4. Biernik lp. i lm. (przymiotnik)

Wśród błędów interferencji w zakresie przymiotnika możemy wyróżnić tu następujące typy:

1. Błędy polegające na myleniu końcówek D. i B., które odnoszą się do kategorii żywotności i nieżywotności rzeczowników i określających je przymiotników – użycie końcówki D. zamiast B.: **On dziś je smacznego obiad; *Chcę nowego rower*; a także końcówki B. zamiast D.: **Mam dobry kolegę*.
2. Błędy wynikające z mylnej kategorii rodzaju męskiego rzeczowników zakończonych na *-a* w przymiotnikach określających te rzeczowniki: **Znamy dobrą poetę; *Mam dobrą kolegę*.

⁵ M. Górecki i M. Stawska (1993), analizując błędy interferencji, wymieniają także błąd dotyczący fleksji rzeczownika. Stwierdzają, że w liczbie pojedynczej głównie w dopełniaczu (w rzeczownikach nieżywotnych) szerzy się końcówka *-a*: *bóla, lasa* (Dąbrowska, 2004).

3. Pomyłki polegające na użyciu r.m. lp. zamiast r. nmos.: **Oni czytają ciekawy książki*. Jest to błąd, który pojawił się wielokrotnie na każdym z poziomów zaawansowania.

Odnotowano także nieprawidłowości językowe, które nie mają podłoża w transferze negatywnym:

1. Wynikają z pozostawienia leksemu bez odmiany: **Anna ma młodszą siostrę; *Oni lubią angielska literaturę*.
2. Wynikają z błędnego rodzaju rzeczownika, który przymiotnik ma określać: **One lubią angielski literaturę*.

7.5. Narzędnik i biernik lp. i lm. (rzeczowniki i przymiotniki)

W ostatnim zadaniu o charakterze mieszanym studenci mieli dokonać wyboru formy rzeczownika i/lub przymiotnika w bierniku lub narzędniku. Odnotowane pomyłki w większości są potwierdzeniem wcześniejszych interpretacji błędów testowanych w osobnych zadaniach:

1. Najczęstszym popełnianym i wynikającym z interferencji błędem jest nieprawidłowe użycie D. lp. zamiast B. lp.: **Anna ma w domu czerwonego rowera*. Pojawił się on na każdym z poziomów zaawansowania.
2. Błąd wynikający z niepoprawnego użycia N. zamiast B. po spójniku: **Lubię pić czarna kawa i mlekiem*.
3. Błąd wynikający z niepoprawnego użycia B. zamiast N. po przyimku: **Znam dobrze tego kierowcę z syna; *Na urodziny zapraszam brata, siostrę z rodzinę*.
4. Błędna rekcja czasownika:
  - 4.1. Brak użycia B. po czasowniku *lubić*: **Lubię pić czarna kawa i mleko; *Lubię pić czarna kawa i mlekiem*.
  - 4.2. Brak użycia B. po czasowniku *znać*: **Znam dobrze ten kierowca z syn*.
  - 4.3. Brak użycia B. r.ż. po czasowniku *zapraszać*: **Na urodziny zapraszam brata, siostrą z rodziną*.

Zakończenie

Zaprezentowane w artykule analizy dowodzą, iż interferencja w nauczaniu języka polskiego jako obcego w grupie słowiańskiej jest obecna na każdym z etapów nauki bez względu na omawiany tu poziom zaawansowania. Kluczowym zadaniem nauczyciela jest kontrolowanie i minimalizowanie tego procesu przez podnoszenie świadomości językowej uczących się. W procesie nauki najistotniejszą rolę odgrywa etap początkowy, etap przyswajania, na którym jest najwięcej interferencji, co stanowi naturalne zjawisko. Przeprowadzona analiza zadań zamkniętych dowiodła, że błędy te występują także na wyższych poziomach, w tym na poziomie progno-

wym (B1). Według przedstawionej w artykule typologii Markowskiego zaliczyć je możemy do błędów pospolitych, jednak duża częstotliwość ich występowania wśród Słowian na poziomie struktur zamkniętych jest niepokojąca.

Nauczanie języka polskiego jako obcego w grupach słowiańskich jest dużym wyzwaniem dla nauczycieli prowadzących te zajęcia. Wymaga od nich nie tylko dobrego przygotowania metodycznego i merytorycznego, ale także dużej świadomości o przenikaniu się tych języków. Nauczanie konfrontatywne w pracy ze Słowianami pozwala na zwiększenie efektywności tak samego procesu, jak i finalnego rezultatu poprzez budowanie świadomości językowej. Znajomość gramatyki kontrastywnej pozwala na dobranie odpowiednich metod pracy, form i środków dydaktycznych.

Przydatna w procesie nauczania staje się znajomość błędów popełnianych na skutek interferencji. Nauczyciel może bowiem dobrać zadania, które służą utrwalaniu właśnie tych form (Maliszewski, 2019).

Należy przy tym pamiętać, iż dobre opanowanie każdego języka obcego, szczególnie języka polskiego, jest procesem, w którym przede wszystkim na początkowym etapie nauczania istotną rolę odgrywa metoda „małych kroków”, utrwalanie zdobytej wiedzy na wielu płaszczyznach i kolejno na każdym z poziomów zaawansowania.

Bibliografia

- Bielawska, M. (2018). Jak wspomagać rozwój językowy dzieci wielojęzycznych? Postępowanie logopedyczne w nauczaniu języka polskiego jako obcego. *Logopedica Lodziensia*, 2, 23–34.
- Czerwińska-Trzaskoma, A. (2022). *Interferencja w nauczaniu języka polskiego jako obcego użytkowników języka białoruskiego i rosyjskiego – studium przypadku grupowego*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Dąbrowska, A. (2004). Najczęstsze błędy popełniane przez cudzoziemców uczących się języka polskiego jako obcego. W: A. Seretny, W. Martyniuk, E. Lipińska (red.), *Opisywanie, rozwijanie i testowanie sprawności języka polskiego jako obcego* (s. 105–136). Kraków: Universitas.
- Dąbrowska, A., Dobesz, U., Pasięka, M. (2010). *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Dąbrowska, A., Pasięka, M. (2015). Błąd językowy – co to takiego? Rozważania o błędzie językowym w glottodydaktyce polonistycznej. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 22, 21–47.
- Doroszewski, W. (1982). Istota i mechanizm błędów językowych. W: *Język, myślenie, działanie. Rozważania językoznawcy*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego (1999), wyd. II popr. i uzup. Wrocław: Ossolineum.
- Górecki, M., Stawska, M. (1993). Błędy językowe charakterystyczne dla młodzieży polskiej ze Wschodu. W: J. Mazur (red.), *Metody kształcenia językowego Polaków ze Wschodu* (s. 49–55). Lublin.
- Gryz, I. (2013). Planowanie testów językowych – kryteria poprawności. *Językoznawstwo: współczesne badania, problemy i analizy językoznawcze*, 7, 41–46. www.bazhum.muzhp.pl

- Harmer, J. (2007). *How to teach English. New edition*. Pearson Longman.
- Heinz, A. (1961). Fleksja a derywacja. *Język Polski*, *XLI*, 5, 343–354.
- Izdebska-Długosz, D. (2021). *Błędy gramatyczne w polszczyźnie studentów ukraińskojęzycznych*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Janowska, I. (2011). *Podejście zadaniowe do nauczania i uczenia się języków obcych. Na przykładzie języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas.
- Kaleta, R. (2015). *Polsko-białoruska lapsologia glottodydaktyczna*. Warszawa.
- Karaszczuk, H., Rieger J. (1995). O błędach łuckich Ukraińców uczących się polskiego. *Poradnik Językowy*, 2, 50–55.
- Komorowska, H. (1975). *Nauczanie gramatyki języka obcego a interferencja*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Komorowska, H. (1980). *Nauczanie gramatyki języka obcego a interferencja*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Komorowska, H. (1984). *Testy w nauczaniu języków obcych*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Komorowska, H. (2001). *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Krawczuk, A. (2011). Leksykologia i kultura języka polskiego. W: *Kultura języka*, 2, Kijów: Firma „INKOS”.
- Kurcz, I. (2005). *Psychologia języka i komunikacji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lipińska, E. (2003). *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Maliszewski, B. (2019). *Ku absencji interferencji – sposoby utrwalania poprawnych form gramatycznych w nauczaniu języka polskiego młodzieży Ukrainy*, „Roczniki Humanistyczne KUL”, t. LXVII, z. 10, 99–112.
- Maliszewski, B. (2020). *Gramatyka z kulturą przez przypadki – przewodnik metodyczny*. Lublin.
- Markowski, A. (2008). *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Miodek, J. (2012). O normie językowej. W: J. Bartmiński (red.), *Współczesny język polski* (s. 73–83). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Piotrowski, S. (2006). Uniformizacja zadań w klasie języka drugiego. W: J. Krieger-Knieja, U. Paprocka-Piotrowska (red.), *Komunikacja językowa w społeczeństwie informacyjnym* (s. 194–201). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Seretny, A. (2004). Testy językowe i ich rodzaje. W: A. Seretny, W. Martyniuk, E. Lipińska (red.), *Opisywanie, rozwijanie i testowanie znajomości języka polskiego jako obcego* (s. 63–78). Kraków: Universitas.
- Seretny A., Lipińska E. (2004). *Przewodnik po egzaminach certyfikatowych*. Kraków: Universitas.
- Seretny, A., Lipińska E. (2005). *ABC Metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas.
- Seretny, A., Lipińska E. (2015). Trafność i rzetelność testu jako miary jego poprawności, czyli o błędach w konstruowaniu językowych testów osiągnięć. *Kształcenie polonistyczne cudzoziemców. Acta Universitatis Lodziensis*, 22, 189–209.
- Skura, M. (2018). Glottodydaktyczne a lingwistyczne spojrzenie na błąd językowy. *Polonistyczne językoznawstwo glottodydaktyczne*, 25, 43–54.
- Żydek-Bednarczuk, U. (2007). Bilingwizm w badaniach glottodydaktycznych, społecznych i kulturowych. *Przegląd glottodydaktyczny*, 12, 69–82.

Aneks

Przykład zadania i analiza ilościowa

Zadanie 1. Proszę wybrać właściwą formę zgodnie z podanym przykładem.

- 0. On jest**   a) lektor   b) lektorem   c) lektorka
 1. Ona jest   a) specjalistą   b) specjalistęm   c) specjalistką
 2. On jest   a) dentysta   b) dentystem   c) dentystą
 3. Oni są   a) lekarze   b) lekarkami   c) lekarzami
 4. Piotr jest   a) kelner   b) kelnerką   c) kelnerem
 5. One są   a) studentki   b) studentami   c) studentkami

Tab. 1. Wybór poprawnej formy rzeczownika w narzędniku

Zad 1.	Przykład	Warianty odpowiedzi	A2	A2+	B1 Ukraina	B1 Białoruś
1.	Ona jest ...	specjalistęm	3	4	5	0
		specjalistą	0	2	0	0
		specjalistką	14	14	15	11
2.	On jest ...	dentystęm	14	13	12	3
		dentysta	0	2	3	1
		dentystą	3	5	5	7
3.	Oni są ...	lekarkami	3	0	3	0
		lekarze	0	6	4	1
		lekarzami	14	14	13	10
4.	Piotr jest ...	kelnerą	2	0	0	0
		kelner	0	2	1	0
		kelnerem	15	18	19	11
5.	One są ...	studentami	10	2	3	0
		studentki	0	1	0	0
		studentkami	7	17	17	11

Zadanie 2. Proszę wybrać właściwą formę zgodnie z podanym przykładem.

0. Kasia jest ..... studentką.

- a) sympatyczna   **b) sympatyczną**   c) sympatyczny
 1. Paweł jest ..... chłopakiem.
 a) miły   b) miłą   c) miłym
 2. Oni są ..... kucharzami.
 a) popularni   b) popularny   c) popularnymi
 3. On jest ..... programistą.
 a) dobry   b) dobrą   c) dobrym
 4. One są ..... dermatologami.
 a) profesjonalny   b) profesjonalną   c) profesjonalnymi
 5. Ona interesuje się muzyką .....
 a) klasyczna   b) klasyczną   c) klasycznym

Tab. 2. Wybór poprawnej formy przymiotnika w narzędniku

Zad 1.	Przykład	Warianty odpowiedzi	A2	A2+	B1 Ukraina	B1 Białoruś
1.	Paweł jest ... chłopakiem.	miły	2	0	0	0
		miłą	0	0	0	0
		miłym	15	20	20	11
2.	Oni są ... kucharzami.	popularni	3	0	1	0
		popularny	0	2	0	0
		popularnymi	14	18	19	11
3.	On jest ... programistą.	dobry	3	6	3	1
		dobrą	4	5	0	2
		dobrym	10	9	17	8
4.	One są ... dermatologami.	profesjonalny	5	2	2	0
		profesjonalną	0	1	0	0
		profesjonalnymi	12	17	18	11
5.	Ona interesuje się muzyką ...	klasyczna	4	0	0	0
		klasycznym	0	1	0	0
		klasyczną	13	19	20	11

Zadanie 4. Proszę wybrać właściwą formę zgodnie z podanym przykładem.

- 0. Lubię**   a) kawa   b) kawą   **c) kawę**
1. Adam zna   a) Anna   b) Anną   c) Annę
2. Ona ma   a) kot   b) kota   c) kotem
3. Często jem   a) szynka   b) szynką   c) szynkę
4. Oni lubią   a) książka   b) książką   c) książki
5. One piszą   a) test   b) testa   c) testem
6. Znaie mojego   a) brat   b) brata   c) bratem
7. Chce kupić   a) samochód   b) samochoda   c) samochodu

Tab. 3. Wybór poprawnej formy rzeczownika w bierniku

Zad 1.	Przykład	Warianty odpowiedzi	A2	A2+	B1 Ukraina	B1 Białoruś
1.	Adam zna ...	Anną	7	6	0	0
		Anna	0	1	0	0
		Annę	10	13	20	11
2.	Ona ma ...	kotem	0	1	0	0
		kot	0	0	0	0
		kota	17	19	20	11
3.	Często jem ...	szynką	6	3	0	0
		szynka	0	0	0	0
		szynkę	11	17	20	11
4.	Oni lubią ...	książka	1	0	0	1
		książką	3	0	0	0
		książki	13	20	20	10

5.	One piszą ...	testa	6	6	5	2
		testem	1	0	0	0
		test	10	14	15	8
6.	Znacie mojego ...	brat	0	0	0	0
		bratem	0	0	0	0
		brata	17	20	20	11
7.	Chce kupić	samochoda	8	1	6	1
		samochodu	0	2	0	0
		samochód	9	17	14	10

Zadanie 5. Proszę wybrać właściwą formę zgodnie z podanym przykładem.

- 0. Lubię ..... kawę.**   a) czarna   **b) czarna**   c) czarny
1. On dziś je .... obiad.   a) smaczna   b) smaczny   c) smacznego
2. Anna ma ..... siostrę.   a) młodsza   b) młodszą   c) młodszego
3. My znamy ..... poetę.   a) dobry   b) dobrą   c) dobrego
4. Oni czytają .... książki.   a) ciekawa   b) ciekawe   c) ciekawy
5. One lubią literaturę .....   a) angielską   b) angielską   c) angielski
6. Mam ... kolegę.   a) dobry   b) dobrą   c) dobrego

Tab. 4. Wybór poprawnej formy przymiotnika w bierniku

Zad 1.	Przykład	Warianty odpowiedzi	A2	A2+	B1 Ukraina	B1 Białoruś
1.	On dziś je ... obiad.	smaczniego	3	0	0	0
		smaczna	0	1	0	0
		smaczny	14	19	20	11
2.	Anna ma ... siostrę.	młodsza	3	1	0	0
		młodszego	0	0	0	0
		młodszą	14	19	20	11
3.	My znamy ... poetę.	dobłą	4	7	4	4
		dobry	0	0	2	0
		dobrego	13	13	14	7
4.	Oni czytają ... książki.	ciekawa	0	0	0	0
		ciekawy	10	12	5	2
		ciekawe	7	8	15	9
5.	One lubią literaturę ...	angielska	2	1	0	0
		angielski	3	3	1	0
		angielską	12	16	19	11
6.	Mam ... kolegę.	dobry	2	3	0	0
		dobłą	3	6	8	6
		dobrego	12	11	12	5
7.	Chcę ... rower.	nowego	2	1	1	0
		nową	0	1	0	0
		nowy	15	18	19	11

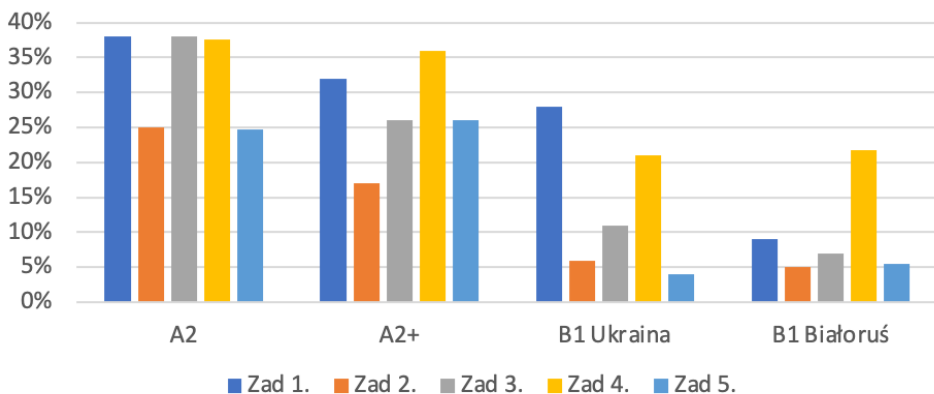
Zadanie 7. Proszę wybrać właściwą formę zgodnie z podanym przykładem.

0. Piotr codziennie je ..... (bułka, z, ser).

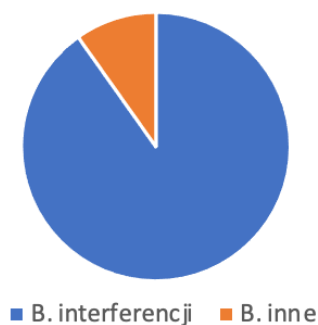
- a) bułkę z ser b) bułką z serem c) **bułkę z serem**
1. Ona do pracy codziennie jeździ .... (stary samochód).
- a) stary samochód b) starym samochodem c) starego samochodu
2. Anna ma w domu..... (czerwony rower).
- a) czerwonym rowerem b) czerwony rower c) czerwonego rowera
3. Lubię pić ..... (czarna kawa) i .....(mleko).
- a) czarna kawa, mleko b) czarną kawę, mlekiem c) czarną kawę, mleko
4. Znam dobrze ..... (ten kierowca)... z (syn).
- a) ten kierowca, syn b) tego kierowcę, syna c) tego kierowcę, synem
5. Na urodziny zapraszam ..... (brat, siostra) z ..... (rodzina)
- a) brata, siostrą, rodziną b) brata, siostrę, rodzinę c) brata, siostrę, rodziną

Tab. 5. Wybór poprawnej formy rzeczownika i/lub przymiotnika w bierniku lub narzędniku

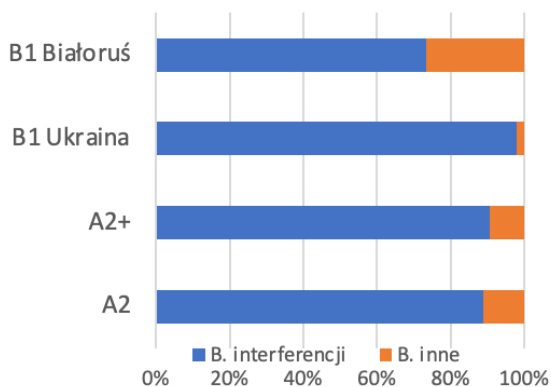
Zad 1.	Przykład	Warianty odpowiedzi	A2	A2+	B1 Ukraina	B1 Białoruś
1.	Ona do pracy codziennie jeździ ... (stary samochód).	stary samochód	0	0	0	0
		starego samochodu	0	0	0	0
		starym samochodem	17	20	20	11
2.	Anna ma w domu ... (czerwony rower)	czerwonym rowerem	0	0	0	0
		czerwonego rowera	10	11	3	1
		czerwony rower	7	9	20	10
3.	Lubię pić ... (czarna kawa) i ... (mleko).	czarna kawa, mleko	1	1	0	0
		czarną kawę, mlekiem	3	1	0	0
		czarną kawę, mleko	13	18	20	11
4.	Znam dobrze ... (ten kierowca) ... z ... (syn).	tego kierowcę, syna	2	1	1	0
		ten kierowca, syn	0	1	0	0
		tego kierowcę, synem	15	18	19	11
5.	Na urodziny zapraszam ... (brat, siostra) z ... (rodzina).	brata, siostrą, rodziną	2	4	0	0
		brata, siostrę, rodzinę	3	7	0	2
		brata, siostrę, rodziną	12	9	20	9

Wykres 9. Liczba błędów językowych na poszczególnych poziomach zaawansowania

Wykres 10. Kategorie błędów

Wykres 11. Podział błędów językowych wg poziomów zaawansowania